

JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS AND POLITICAL SCIENCE STUDIES

ULUSLARARASI İLİSKİLER VE SİYASET BİLİMİ ÇALIŞMALARİ DERGİSİ

e-ISSN: 2792-0984

KİTAP İNCELEMESİ

Dönüşen Savaşların Değişen Araçları

Şirin Duygulu. 2019. İstanbul: SETA Kitapları. 176 s. ISBN 978-605-7544-70-4.

Buse ÇETİNKAYA

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Email: bussecetinkayaa@gmail.com

Submitted: 19 June 2022 & **Accepted:** 29 June 2022

Atıf: Çetinkaya, Buse. (2022). [Kitap İncelemesi, Dönüşen Savaşların Değişen Araçları, Şirin Duygulu]. Journal of International Relations and Political Science Studies, (5), 111-116.

Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği | International Relations Studies Association
Journal of International Relations and Political Science Studies

E-mail: dergi@tuicakademi.org

All rights of this paper are reserved by the *International Relations Studies Association (TUIC)*. With the exception of academic quotations, no parts of this publication may be reproduced, redistributed, sold or transmitted in any form and by any means for public usage without a prior permission from the copyright holder. Any opinions and views expressed in this publication are the author(s)'s and do not reflect those of the *TUIC*, editors of the journal, and other authors.

Dönüşen Savaşların Değişen Araçları

Şirin Duygulu. 2019. İstanbul: SETA Kitapları. 176 s. ISBN 978-605-7544-70-4.

Buse ÇETİNKAYA

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Email: bussecetinkayaa@gmail.com

Submitted: 19 June 2022 & **Accepted:** 29 June 2022

Küreselleşen dünya düzeniyle birlikte savaşların da değişerek daha farklı bir sisteme dönüştüğünü söylemek mümkündür. Bu dönüşümün aktörleri, araçları, zaman ve mekân gibi unsurları etkilediği gibi bu unsurların da dönüşümü etkilediği unutulmamalıdır. Bu bağlamda değişen savaşları anlamada aktörler ve vekilleri ile birlikte yeni savaşların savaş araçlarını incelemek de ayrıca önem kazanmıştır. Tüm bu bilgiler ışığında, bu yazıda Şirin Duygulu'nun yazdığı *Dönüşen Savaşların Değişen Araçları* adlı kitabı incelenecektir.

Şirin Duygulu, Sabancı Üniversitesi'nde Toplumsal ve Siyasal Bilimler lisansını tamamladıktan sonra Koç Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisansı yapmış ve ardından University of Massachusetts'de Siyaset Bilimi doktorasını tamamlamıştır. Uluslararası yayınlarda çeşitli bildiri ve makaleler kaleme alan Duygulu, savaşların değişen yapısına odaklandığı *Değişen Savaşların Dönüşen Araçları* kitabı ile de uluslararası ilişkiler literatürüne katkıda bulunmuştur.

Uluslararası ilişkiler disiplininde hangi teori benimsenirse benimsensin kabul gören ortak fikir günümüzde savaş olgusu, savaşan taraflar, savaş araçları ve savaşın fiziki alanının önceki dönemlere göre farklılık göstermesidir. Bu bakış açısından yola çıkarak Şirin Duygulu, tüm bu değişim süreçlerine de atıfta bulunarak değişen savaşlarda kullanılan ve aynı zamanda bu dönüşümü de etkileyen savaş araçlarını incelemiştir. Kitabın iki ana gruba ayrıldığını söylemek mümkündür. İlk kısımda vekâlet savaşları fikrinden yola çıkılarak vekil konumunu üstlenen özel askeri şirketler ve yabancı terörist savaşçılar incelenmiştir. İkinci kısımda ise her ne kadar tam anlamıyla birer silah olmasalar da aktörler tarafından araçsallaştırılan ve ulusal orduların yerini alan siber saldırı, silahlandırılmış insansız hava araçları ve otonom silahlar ele alınmıştır.

Duygulu'nun “vekil” olarak adlandırdığı özel askeri şirketlerin temelde paralı askerliğin dönüşerek şirketleşmiş hali olduğu söylenebilir. 1949 Cenevre Sözleşmelerine Ek 1 No.'lu Protokolün 47'nci maddesinde (OHCHR, 1977) paralı askerlerin tanımı yapılmış ve ne gibi haklara sahip olduğu ifade edilmiştir. Birleşmiş Milletler'in(OHCHR, 1989) ve bazı bölgesel örgütlerin (African Union, 1977) de bu yönde tutum alması Duygulu'ya göre paralı askerlerin özel askeri şirketlere dönüşümünün önünü açmıştır. Soğuk Savaş sonrası artışa geçen asker ihtiyacı ile özel askeri şirketler Duygulu'nun sıklıkla vurguladığı savaş araçları yani vekilleri konumunu kazanmıştır. Şirin Duygulu'nun kitabında yer verdiği Brooks'un özel şirketlerin kullanılmamasının yol açacağı duruma ilişkin fikirleri ise tartışmaların bir diğer boyutudur. Brooks'a göre meşru özel şirketlerin kullanılmaması en nihayetinde talebin paralı askerler tarafından karşılanmasına yol açacak ve müşterilerinin meşruiyetini önemsemeyen paralı asker sınıfı böylelikle yeniden canlanacaktır. Öte yandan, özel askeri şirketlerin edindiği meşru konumun aksine bu noktada yabancı savaşçıların giderek ortadan kaldırılması gereken ve öncelikli bir güvenlik sorunu olarak görülen savaş aracı\vekili olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada Şirin Duygulu, tarihsel dönüşümü de ortaya koyarak daha çok yabancı savaşçı kavramından (dönen) yabancı (terörist) savaşçı kavramına geçişin üstünde durmuştur. Duygulu'nun değişen savaş olgusu bağlamında sıklıkla öne çıkardığı belirsizleşme ve bulanıklaşma durumunun aslında yabancı terörist savaşçıları çerçevesinde savaşçı-sivil ayrımı gittikçe bulanıklaşan bir ayrım olarak göze çarpmaktadır. Geri dönen yabancı terörist savaşçıların onları araçsallaştıran devlet dışı aktörler tarafından ülkelerinde vekil olarak kullanılmaları günümüz savaşlarının geçirdiği dönüşümü ele almada önemli bir konudur. Devlet dışı aktörlerin devletle girdiği savaşı kaybetmeleri sonrasında yabancı teröristlerin geri dönüşlerinin hız kazanması aslında devletlerin savaşı kazanarak da güvenliklerini kesin olarak sağlayamayacaklarının bir göstergesidir. Bu bağlamda Şirin Duygulu bu etkilerin incelenip çok yönlü politikaların geliştirilmesinin gerekliliğinin altını çizmektedir.

Duygulu'nun kitabında vurguladığı bir diğer nokta ise savaş araçlarıdır. Siber saldırılar teknolojinin ve özellikle de internetin gelişimiyle birlikte devletlere saldırgan bir araç kaynağı sağlamışlardır. Yazarın ele aldığı üzere, siber saldırıların devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilebiliyor olması devletlerin siber güvenliğe olan ihtiyacını giderek arttırmıştır. Siber saldırıların belki de en önemli özelliği dönüşen savaş kavramı çerçevesinde aslında artık savaş meydanlarının belirsizleştiği ve sivil alana kaydığını gözler önüne sermesidir. Siber saldırılar hava, kara, deniz ve uzaydan sonra savaşın yapıldığı beşinci boyut olarak tanımlanmasıyla da bu dönüşümün önemli bir unsuru olduğunu göstermektedir. Siber saldırıların aktörlere kimliğini saklama imkânı sunması sıklıkla tercih edilmesinin arkasında

yatan ana nedenlerden biridir. Devletlerin vekillerine siber saldırıyı mümkün kılacak teknolojik imkânları vermesi kamuoyu tarafından silah teminatının aksine daha az müdahaleci bir tutum gibi gözüktüğünden ‘makul reddedebilirlik’ niteliğiyle devletler tarafından araçsallaştırılmış ve dönüşen savaşların değişen araçlarının öncülerinden olmuştur. Tüm bu bilgiler ışığında siber savaşlar aynı zamanda devlet ve devlet dışı aktörler arasındaki güç ve kabiliyet dengelerini de büyük oranda etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Siber saldırıların savaş aracı olarak araçsallaştırılmasına ilişkin tarihsel bir gelişim sunan Duygulu, aynı zamanda uluslararası arenada siber güvenlik çalışmalarına da değinmiştir. Teknolojinin gelişimi ve saldırı ve savunma amaçlı kullanımı sadece siber saldırılarda değil aynı zamanda İHA’ların¹ silahlandırılarak SİHA² olarak kullanılmasında da kendisini göstermiştir. Ulusal ordulara göre sıklıkla tercih edilen SİHA teknolojisi hem asker maliyeti hem kamuoyu bilincinin düşük olması hem de bu teknolojinin hukukun gri alanında kalması³ sebebiyle en çok tercih edilen araçlardan biridir. Ayrıca, sivil kullanım için üretilen İHA’ların devlet dışı aktörler tarafından modifiye edilerek SİHA’ya dönüştürülmesiyle birlikte devlet dışı aktörlerin hem devletlere karşı avantaj sağladığını hem savaşları sivil alana taşıdıklarını söylemek mümkündür ve bununla birlikte hava gücüne de sahip olmuşlardır. Devletlerin bu teknolojiyi kullanmasının yanı sıra kendilerine karşı kullanılması sebebiyle bir güvenlik ihtiyacı doğmuştur. Ancak geliştirilen sistemlerin ya çok maliyetli olması ya da maliyetinin düşük olup etkisinin düşük olması savunmada sorunlara yol açmıştır. SİHA’ların küresel güç dengelerine olan etkisini vurgulayan Duygulu, aynı zamanda SİHA’lara yönelik yapılan ancak henüz siyasi bir adıma dönüşmemiş olan yasal düzenlemelere değinmiştir. Şirin Duygulu’nun savaş araçları başlığı altında ele aldığı son konu otonom silahlardır. Bu noktada otonom silahlardan kasıt, bir kere programlandıktan sonra işlevini yerine getirebilen silahlardır. Özellikle yapay zekâ uygulamalarının son zamanlarda hız kazanmasıyla birlikte her ne kadar henüz savaş teknolojisinde kullanılmıyor olsa da devletlerin bu durumu öngörerek çeşitli politikalar geliştirdikleri gözlemlenmektedir. Bu bağlamda kitabın ana noktasının da bu politikalar ve yasal düzenlemeler olduğunu söylemek mümkündür. Devletlerin tutumunun bu konuda değişken olduğu ayrıca vurgulanmalıdır. İleride stratejik fayda sağlayabileceklerinden ve diğer devletlerin bunu kullanma ihtimalinden ötürü yasaklanmasını isteyen devletlerin, devlet dışı

¹ İHA: İnsansız Hava Aracı

² SİHA: Silahlı İnsansız Hava Aracı

³ Silahlı İnsansız Hava Araçları yeni bir teknolojik gelişme olarak karşımıza çıktığından kullanımının hukuki çerçeveye oturtulması da zaman almaktadır. Bu açıdan henüz hukuki bir zemin edinmemiş olan SİHA’ların hukukun muğlak alanında kaldığı söylenebilir. Dolayısıyla metinde gri olarak tanımlanan alan kesin düzenlemeler yapılmadığı için hali hazırda aktif olarak kullanılan araçların kullanımının ne ölçüde yasal olup olmadığı sorusuna hukuki açıdan cevap verilememesidir.

aktörlerin de bu teknolojiyi kullanabilme ihtimalini göz önüne aldığında yasaklanması taraftarı olmadığı söylenebilir. Her ne kadar otonom silahlar savaş sahalarına inmemiş olsalar da devletler bu öngörüye göre hareket ettiklerinden bu silahların temelde savaşların dönüşümüne katkı sağlayan araçlardan olduğu söylenebilir. Bu dönüşüm, otonom silahların gelişimiyle birlikte paralel bir etki bırakarak güvenlik sorunu olarak kendini gösterecektir. Duygulu, devletlerin aslında otonom silahların gelecekte hangi yasal çerçeveye oturtulacağı ve bu çerçevede ne kadar söz sahibi olacaklarını takip etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Fakat bu bölümde dikkat çeken en önemli nokta otonom silahlar olarak adlandırılan silah araçlarının günümüzde kullanılabilirliğinin teknolojik açıdan mümkün olmamasıdır. Her ne kadar böyle bir teknolojik gelişme gelecekte mümkün olsa da bu durum otonom savaşları yazarın vurguladığı gibi değişen savaş aracı olarak nitelendirmemize olanak sağlar mı? Devletler, olası otonom savaş araçlarına yönelik politik adımlar izleseler de otonom savaşların kitapta bölümlendirildiği şekilde günümüzde aktif olarak kullanılan araçlarla birlikte ele alınmasının uygun olup olmadığı tartışılmalıdır.

Şirin Duygulu'nun işlediği konuları ele alma şekline bakacak olursak yazar, uluslararası ilişkiler disiplinde sıklıkla kullanılan terminolojik ifadeler ek, alternatif terimlere de yer vermiştir. Bunu örneklendirmek gerekirse savaş hukuku için “insancıl hukuk” ifadesi, özel askeri şirketler için ise “müteahhit” isminin tercih edildiği gözlemlenmiştir. Her ne kadar bu ifadelerin ne anlama geldiği ve literatürde hangi terimi ifade ettiği ara ara parantezlerle belirtilmiş olsa da uluslararası ilişkiler disiplinde sıklıkla kullanılan ifadeler yerine alternatif kelimelerin kullanılmış olması okuyucular açısından anlam bağlamında zorluklara sebep olabilir. Alternatif terimler seçmesi ve bunu yaparken nedenlerini okuyucuya sunmaması kitabın zayıf yönlerinden biri olsa da yazarın dilinin açık ve konunun akademik çevreden gelmeyenlerin bile anlayabileceği şekilde ifade edilmiş olduğunu belirtmek gerekir.

Şirin Duygulu, özellikle paralı askerler ve bu askerlerin özel şirketlere dönüşümünü açıklarken sıklıkla uluslararası sözleşmelere atıfta bulunmuştur. 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve 1974 tarihli 3314 sayılı BM Genel Kurulu Kararı (OHCHR, 1989) gibi savını destekleyen örnekleri verirken kullandığı referanslar ikinci dereceden referanslardır. Bahsi geçen örneklerin birincil kaynaklarına ulaşım mümkün olmasına rağmen okuyucuya ikincil kaynakların sunulması doğru bilgiye ulaşımı ve kitapta sunulan bilgilerin teyit edilmesini güç kılmıştır. Bunun önüne geçmek için referans olarak birincil kaynaklar verilebilir, ikincil kaynaklar ise konuyla ilgili daha fazla kaynağa ulaşmak isteyen okuyuculara ek bilgi olarak sunulabilirdi.

Dönüşen savaş bağlamında ele alınan aktör konumunda yazar sadece devletlere değil aynı zamanda uluslararası örgütler gibi devlet dışı unsurlara da değinmiştir. Fakat en nihayetinde uluslararası örgütler gibi devlet dışı aktörlerin anlaşmalara taraf olamaması niteliğini vurgulayarak bu örgütlerin aktör kimliğini eleştirmiş ve temelde ana aktörün devlet olduğunun altını çizmiştir. Bu eleştirinin dayandırıldığı sebep haklı bulunmakla birlikte buna bir perspektif daha eklenebilir. Uluslararası örgütlerin aktör konumu ele alındığında Kenneth N. Waltz'un devlet dışı aktörlerin niteliği ve kapsamı sorusuna atıfta bulunmak yerinde olacaktır (Waltz, 1979: 88-93). Her ne kadar uluslararası örgütler güçsüz olarak nitelendirilebilecek olan devletlerde fazla etkiye sahip olsa da aynı etkiye güçlü devletlerde sahip değildir. Bunun arkasında yatan en önemli neden aslında bu örgütlerin, üyesi olan ve onları finanse eden devletlerden bağımsız bir kimlik kazanamaması ve bu devletleri aşamayarak hala onlara bağımlı konumda kalmalarıdır (Tuğtan vd., 2014: 111-128). Bu bakış açısından da yola çıkılarak sadece anlaşma bazlı değil aynı zamanda uluslararası örgütlerin devletlere olan bağlılığı konusundan da aktör konumu eleştirilebilir.

Kitabın ele alınışında dikkat çeken noktalardan biri yazarın çoğu savaş aracı ve hatta vekili noktasında yapılan ya da yapılamayan hukuki düzenlemelere ayrıca bir başlık açmış olmasıdır. Bu, bahsi geçen dönüşümü anlamada iyi bir temel oluştururken aynı zamanda ileriye yönelik bir bakış açısı da kazandırmaktadır. Ayrıca bunun, devletlerin geliştirdikleri politikaları anlamada daha yasal bir çerçeve sunduğunu da belirtmek gerekir.

Sonuç olarak, Şirin Duygulu değişmiş, değişmekte olan ve değişmeye devam edecek bir alanda yaşanan gelişmeleri geçmişten günümüze uluslararası ilişkiler, teknoloji, siyaset ve hukuk gibi çeşitli çerçevelerde değişen yaklaşımlarla birlikte ele almış ve bu alanı günümüze kadar sistematik bir şekilde temellendirmiştir. Buna ek olarak, Duygulu'nun ilerleyen zamanlara dair muhtemel değişimleri olasılıklar çerçevesinde ele alması ve yaşanacak olan olayların bu olasılıkların gerçekleşme ihtimallerini etkileyeceğini vurgulaması, bu kitabın literatüre kattığı en önemli noktaların başında gelmektedir. Bu bağlamda Şirin Duygulu'nun kitabının çok yönlü bir alana bakış açısı kazandırarak gelecek çalışmalara da temel sağladığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Duygulu, Ş. (2019). *Dönüşen Savaşların Değişen Araçları*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Tuğtan, A. M. (2018) “Güç, Anarşi ve Realizm”, Balta, Evren (Der.). *Küresel Siyasete Giriş*, İstanbul: İletişim Yayınları, 111-128.
- Waltz, N. K. (1979). *Theory of International Politics*. Addison-Wesley Publishing Company.
- African Union (1977). Convention for the Elimination of Mercenarism in Africa, <https://au.int/en/treaties/convention-elimination-mercenarism-africa> (Erişim 18.06.2022).
- OHCHR (1977). Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol 1), <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-additional-geneva-conventions-12-august-1949-and> (Erişim 18.06.2022)
- OHCHR (1989). International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-against-recruitment-use-financing-and> (Erişim 18.06.2022).
- United Nations Office of Legal Affairs (1974). General Assembly resolution 3314 (XXIX) on 14 December 1974, <https://legal.un.org/avl/ha/da/da.html> (Erişim 18.06.2022)